

Казус:

През 2016 г. „Банка“ АД /със седалище и адрес на управление в град София/ предоставила на Иван Петров /с постоянен адрес в град София и настоящ адрес в град Варна/ потребителски кредит в размер на 25 000 лева, със срок за погасяване 120 месеца и уговорени равни месечни вноски, включващи главница и възнаградителна лихва. В договора била включена клауза, че при неплащане в срок на две последователни месечни вноски кредитът става автоматично предсрочно изискуем, без изрично уведомление до длъжника. Договорът съдържа и клауза, предвиждаща едностранна промяна на размера на възнаградителната лихва от страна на банката, като същият не може да надвишава размера на главницата по кредита.

Длъжникът преустановил плащанията по кредита през 2017 г. Банката не изпратила уведомление за обявяване на предсрочна изискуемост, а през 2024 г. подала заявление по чл. 417 ГПК с предмет незаплатените вноски за главница и възнаградителна лихва. След подадено от длъжника възражение банката предявила искове по реда на чл. 422 ГПК за сумите, предмет на издадената заповед за изпълнение.

В отговора на искова молба ответникът навел следните възражения:

- * вземанията за незаплатени месечни вноски с падеж преди повече от пет години са погасени по давност;

- * предсрочната изискуемост не е настъпила, тъй като длъжникът не е бил надлежно уведомлен за същата преди подаване на заявлението;

- * клаузите за автоматична предсрочна изискуемост и за едностранна промяна на лихвения процент са нищожни, като противоречащи на императивни правни норми;

Въпроси:

1. Кой съд е родово и местно компетентен да разгледа предявените искове?
2. Каква следва да бъде правната квалификация на предявените в производството искове и как следва да бъде разпределена доказателствената тежест по същите и по наведените от ответника възражения?
3. Каква следва да бъде правната квалификация на наведеното от ответника възражение за погасителна давност? Каква е погасителната давност за претендираните от ищеца суми за главница и лихви? Кой е началният момент, от който започва да тече погасителната давност за претендираните от ищеца суми за главница и лихви? Уговорката за връщане на заетата сума на равни месечни погасителни вноски, представлява ли периодично плащане? Мотивирайте отговора си.
4. Какви са последиците ако съдът установи, че към момента на подаване на заявлението не е настъпила предсрочна изискуемост?

5. Дължи ли съдът служебна проверка за наличието на неравноправни клаузи в договора при липса на наведено възражение от страна на ответника?
6. Допустимо ли е ответникът да направи възражение за прихващане в производството по чл. 422 ГПК? В случай, че е допустимо, при какви предпоставки?
7. Как следва да бъдат разпределени разноските между страните, ако исковете бъдат уважени частично?
8. Какви са последиците за издадените заповед за изпълнение и изпълнителен лист, ако предявените искове бъдат изцяло отхвърлени?

Отговори:

1. Кой съд е родово и местно компетентен да разгледа предявените искове?

Съгласно разпоредбите на чл. 103 ГПК и чл. 113 ГПК, родово и местно компетентен да разгледа предявените искове е Районен съд – Варна. Посочената подсъдност е обусловена, на първо място, от цената на всеки от предявените обективно кумулативно съединени искове, която, с оглед извършените от длъжника плащания и уговорката за максималния размер на възнаградителната лихва, е под 25 000 лева, поради което не попада в изключенията, визирани в чл. 104, т. 4 ГПК, предвиждащи родова подсъдност на окръжен съд като първа инстанция. На следващо място, доколкото исковите претенции са предявени срещу потребител, то местно компетентен да разгледа същите е съдът, в чийто район се намира настоящият адрес на ответника. Съгласно текста на чл. 119, ал. 3 ГПК, възражение за неподсъдност на делото по чл. 113 ГПК може да се прави от ответника най-късно в срока за отговор на искова молба и да се повдига служебно от съда до приключване на първото по делото заседание.

2. Каква следва да бъде правната квалификация на предявените в производството искове и как следва да бъде разпределена доказателствената тежест по същите и по наведените от ответника възражения?

Предявените в производството по чл. 422, ал. 1 вр. чл. 415, ал. 1, т. 1 от ГПК обективно кумулативно съединени положителни установителни искове са с материалноправно основание по чл. 79, ал. 1 ЗЗД вр. чл. 430, ал. 1 и ал. 2 от ТЗ.

За успешното провеждане на предявените искове ищецът следва да установи в процеса, в условията на пълно и главно доказване, наличието на действително облигационно правоотношение, учредено по силата на процесния договор за потребителски кредит, въз основа на който кредиторът е предоставил на потребителя кредит под формата на заем, а потребителят се е задължил да върне получената сума, съгласно погасителния план и условията, уговорени в договора; изправността на кредитодателя - кредиторът да е

предоставил на потребителя уговорената сума; настъпване на предсрочна изискуемост на претендираните вземания; размера на всяко от претендираните вземания (по пера); да проведе насрещно доказване по релевираните материалноправни възражения – фактите, които прекъсват и спират давността; че е изпълнил задълженията си, произтичащи от императивните правила за защита на потребителите относно предоставяне на необходимата писмена информация за съдържанието на условията по кредитите, включително обективните критерии, въз основа на които разходите могат да се изменят; индивидуалното договаряне на условията по договора, както и че предявените вземания са предмет на издадена в полза на ищеца срещу ответника заповед за изпълнение на парично задължение по чл. 417 от ГПК, вкл. че възражението по чл. 414 от ГПК е подадено в срок и исковете са предявени в срока по чл. 422 от ГПК.

В тежест на ответника е да проведе насрещно доказване по горепосочените факти, както и да докаже наведените в отговора на искова молба възражения, в частност: датата, на която е започнала да тече погасителния давностен срок; изтичане на предвидения в закона срок за погасяване на всяко от претендираните вземания. При установяване на възложените в тежест на доказване на ищеца обстоятелства – да докаже, че е заплатил претендираните суми.

3. Каква следва да бъде правната квалификация на наведеното от ответника възражение за изтекла погасителна давност? Каква е погасителната давност за претендираните от ищеца суми за главница и лихви? Кой е началният момент, от който започва да тече погасителната давност за вземанията за главница и възнаградителна лихва? Уговорката в договора за разсрочено плащане на задължението представлява ли по естеството си периодично плащане?

Наведеното от ответника възражение за изтекла погасителна давност е с правна квалификация чл. 110 ЗЗД /за вземанията за главница/ и чл. 111, б. „в“ ЗЗД /за вземанията за възнаградителна лихва/.

По отношение на вземанията за главница установеният в закона давностен срок е пет години, съгласно разпоредбата на чл. 110 ЗЗД, а по отношение на вземанията за възнаградителна лихва – три години, съгласно разпоредбата на чл. 111, б. „в“ ЗЗД.

При уговорено погасяване на паричното задължение на отделни погасителни вноски с различни падежи, давностният срок за съответната част от главницата и/или за възнаградителните лихви започва да тече, съгласно чл. 114 ЗЗД, от момента на изискуемостта на съответната вноска. При обявяване на дълга за предсрочно изискуем давностният срок за вноските от главницата с ненастъпил до този момент падеж започва да тече от предсрочната изискуемост.

Задължението на кредитополучател да върне заетата сума на месечни анюитетни вноски не представлява периодично плащане по смисъла на чл. 111, б. „в“ ЗЗД, доколкото между страните е налице уговорка за частично изпълнение на едно делимо задължение, което е в унисон с разпоредбата на чл. 66 ЗЗД.

4. Какви са последиците ако съдът установи, че към момента на подаване на заявлението не е настъпила предсрочна изискуемост на вземанията по договора за кредит?

Предявените по реда на чл. 422, ал. 1 ГПК искиове за установяване дължимост на вземания по договор за банков кредит поради предсрочна изискуемост следва да бъдат уважени за вноските с настъпил падеж към датата на формиране на силата на пресъдено нещо, независимо, че предсрочната изискуемост не е била обявена на длъжника преди подаване на заявлението за издаване на заповед за изпълнение въз основа на документ по чл. 417 ГПК, на основание чл. 235, ал. 3 от ГПК.

5. Дължи ли съдът служебна проверка за наличието на неравноправни клаузи в договора при липса на наведено възражение от страна на ответника?

Съдът служебно следи за наличието на неравноправни клаузи в договор, сключен с потребител. Той осигурява възможност на страните да изразят становище по тези въпроси – арг. от чл. 7, ал. 3 ГПК, т.е. съдът е длъжен с доклада по чл. 146, ал. 1 от ГПК да укаже на страните, че е налице потребителски спор и че следи служебно за наличието на неравноправни клаузи, като им предоставя възможност да изразят становище по тези въпроси. Отделно, съдът е длъжен да се произнесе в мотивите на решението по нищожността на правни сделки или на отделни клаузи от тях, които са от значение за решаване на правния спор, без да е направено възражение от заинтересованата страна, само ако нищожността произтича пряко от сделката или от събраните по делото доказателства.

6. Допустимо ли е ответникът да направи възражение за прихващане в производството по чл. 422 ГПК? В случай, че е допустимо, при какви предпоставки?

Възражението за съдебно прихващане е процесуален способ за защита на ответника срещу предявения иск. По аргумент от чл. 2 и чл. 6 ГПК съдът е длъжен да се произнесе относно съществуването на противопоставеното за прихващане вземане, обхванато от силата на пресъдено нещо на решението - чл. 298, ал. 4 от ГПК. В производството по иск, предявен по реда на чл. 422 ГПК, е допустимо въвеждането на правопогасяващи възражения за плащане и за прихващане в срока по чл. 131 от ГПК. Възражението за прихващане може за първи път да се заяви пред въззивния съд, ако се изразява в материалноправно изявление за компенсиране на две насрещни изискуеми и ликвидни вземания, при което те се погасяват до размера на по-малкото от деня, в който са били налице условията за компенсируемостта им. Ако насрещното вземане е спорно, възражението за прихващане не може да бъде заявено за първи път пред въззивната инстанция.

7. Как следва да бъдат разпределени разноските между страните, ако исковите бъдат уважени частично?

Съдът, който разглежда исковете, предявени по реда на чл. 422 ГПК, следва да се произнесе за дължимостта на разноските, направени както в исковото производство, така и в заповедното производство, като съобразно изхода на спора разпредели отговорността за разноските при спазване на разпоредбата на чл. 78, ал. 1 и ал. 3 от ГПК.

8. Какви са последиците за издадените заповед за изпълнение и изпълнителен лист, ако предявените искове бъдат изцяло отхвърлени?

Издадените заповед за изпълнение и изпълнителен лист не подлежат на обезсилване при отхвърляне на исковете, предявени по реда на чл. 422 ГПК.

При отхвърляне изцяло или частично на иска, предявен по реда на чл. 422 ГПК, поради невъзникване на вземането; недействителност на основанието, от което произтича вземането, или поради погасяване на вземането по давност, на ответника се издава обратен изпълнителен лист съгласно чл. 245, ал. 3, изр. 2 ГПК за сумата, предмет на отхвърлената част на иска, но само ако има получени от вискателя за удовлетворяването му суми чрез осъществено принудително събиране на вземането по издадения изпълнителен лист въз основа на разпореждането за незабавно изпълнение в образувания изпълнителен процес, и до размер на тези суми.

При отхвърляне изцяло или частично на иска, предявен по реда на чл. 422 ГПК, поради доброволно погасяване на вземането чрез плащане, прихващане, даване вместо изпълнение или друг погасителен способ извън изпълнителното производство, въз основа на фактите, взети предвид по реда на чл. 235, ал. 3 ГПК, на ответника се издава обратен изпълнителен лист съгласно чл. 245, ал. 3, изр. 2 ГПК за сумата, предмет на отхвърлената част на иска, но само ако има получени от кредитора за удовлетворяването му суми чрез осъществено принудително събиране на вземането по издадения изпълнителен лист въз основа на разпореждането за незабавно изпълнение в образувания изпълнителен процес и до размера, до които същите представляват двойно плащане. Двойно плащане е налице, когато сборът на сумата, получена от кредитора чрез осъщественото принудително събиране на вземането в образувания изпълнителен процес, и сумата, погасена доброволно от длъжника извън образувания изпълнителен процес, надхвърля по размер вземането, предмет на заповедта за изпълнение.

- ТР № 3/2011 ОСГК на ВКС – периодични плащания;
- ТР № 1/2013 ОСГК на ВКС – възражение за прихващане;
- ТР № 4/2013 ОСГК на ВКС – предмет на иска по чл. 422 ГПК, доказване, възражение за прихващане, правни последици при отхвърляне на иска и разноски;
- ТР № 8/2017 г. ОСГК на ВКС – предсрочна изискуемост и уважаване на исковете само за падежирали вноски;
- ТР № 1/2020 г. ОСГК на ВКС – служебно следене за нищожност;
- ТР № 3/2023 г. ОСГК на ВКС – погасителна давност;